

GEMEENTE VALKENBURG AAN DE GEUL

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Bodemgesteldheid
3. Grondgebruik   3.1 Agrarisch
                                 3.2 Niet-agrarisch
4. Infrastructuur   4.1 Wegen
                                 4.2 Waterlopen
                                 4.3 Spoorlijnen en tramlijnen
5. De gemeente Valkenburg aan de Geul
6. Conclusie

Literatuurlijst

Kaartmateriaal

VALKENBURG AAN DE GEUL

1. Inleiding

Gemeente Valkenburg aan de Geul
p.a. Geneindestraat 4
6301 HC Valkenburg aan de Geul
Provincie Limburg
Inventarisatiegebied Zuid-Limburg

Aantal inwoners: 17.676 (per 16-5-1988)

Oppervlakte : 36,72 km²

Onderdelen : Berg, Broekhem, Emmaberg, Geulhem, Heek (gedeeltelijk bij Valkenburg, gedeeltelijk bij Voerendaal), Heerstraat, Houthem, Keutenberg, Neerhem, Oud-Valkenburg, Plenkert, Schin op Geul, Schoonbron, Sibbe, Sint Gerlach, Stoepert, Strabeek, Strucht, Terblijt, Valkenburg, Vilt, Vroenhof, IJzeren.

De gemeente Valkenburg aan de Geul, onderdeel uitmakend van het inventarisatiegebied Zuid-Limburg, wordt aan de noordzijde begrensd door de gemeenten Meerssen en Nuth, en aan de oostkant door Voerendaal. Aan de zuidkant liggen Margraten en Gulpen en de westelijke grens wordt gevormd door de gemeente Maastricht.

Rond 1850 was het grondgebied van de huidige gemeente Valkenburg aan de Geul verdeeld over de volgende zelfstandige gemeenten: Berg en Terblijt, Houthem, Oud-Valkenburg, Schin op Geul, Strucht en Valkenburg. Rond 1909 waren Berg en Terblijt, Houthem, Oud-Valkenburg, Schin op Geul en Valkenburg nog steeds zelfstandig. Rond 1935 waren de diverse kernen ondergebracht in de gemeenten Valkenburg, Berg en Terblijt, Schin op Geul en Oud-Valkenburg.

De oude kern van Valkenburg en de kernen Oud-Valkenburg en Sint Gerlach zijn aangegeven als beschermd stads- en dorpsgezichten.

2. Bodemgesteldheid

2.1 Zuid-Limburg is grotendeels bedekt met de uiterst vruchtbare löss. Kenmerkend voor het gebied is het geaccidenteerde terreinverloop. De streek is opgebouwd uit dalen, hellingen en plateau's. De kern Valkenburg ligt in het Geuldal ingesloten tussen de wanden van twee krijtplateau's, en wordt doorkruist door het riviertje de Geul. De vlakke dalbodem vertoont een vochtig-nat bodemtype, aangezien de beken, die in de meeste gevallen nog hun natuurlijk meanderend karakter hebben, regelmatig overstromen. De grond in de beekdalen wordt dan ook voornamelijk gebruikt als weideland.

De iets hoger gelegen delen dienen grotendeels voor de akkerbouw. Direct ten zuiden van het stadje beginnen de steilste hellingen, die leiden naar de mergelplateau's. De steile hellingen zijn niet geschikt voor agrarische doeleinden en zijn in de meeste gevallen dicht bebost of bestaan uit kalkgraslanden. De plateau's, waarvan het oostelijke zich uitstrekt tot in de omgeving van Heerlen en het westelijke zich voortzet tot aan de Maasvallei, worden gebruikt voor de winning van mergel.

De plateaugronden vormen open ruimten. Bebouwing is doorgaans geconcentreerd in kernen. Dientengevolge komt verspreide bebouwing slechts sporadisch voor.

Het aantal heggen en graften op de hellingen naar de droog- en beekdalen is inmiddels sterk achteruit gegaan.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

Tot het midden van de negentiende eeuw was de gemeente Valkenburg aan de Geul een overwegend agrarische gemeenschap. Daarna bleef het agrarisch karakter met name gehandhaafd in en rondom de kleine kernen.

De akkerbouw, waarbij de nadruk lag op de teelt van granen en fruit, werd bedreven op e wat hoger gelegen, met zware lössgronden bedekte landerijen. Het vee, Valkenburg had een belangrijke veemarkt, werd op de weilanden in de rivier- en beekdalen gehouden. In feite was Valkenburg een weidegemeente, waar de akkerbouw van minder betekenis was. De verkavelingssituatie, zoals die in de loop der tijd gegroeid is, bestaat nog steeds en kan ongunstig genoemd worden gezien de geringe kaveloppervlakte en de sterk verspreide ligging van de veldkavels.

3.2 Niet-agrarisch

Al eeuwenlang wordt in de gemeente Valkenburg aan de Geul kalksteen, gewoonlijk mergel of krijt genoemd, gewonnen. In de negentiende eeuw waren de meeste groeven slechts middelgrote ondernemingen. De meeste bedrijven werden in de loop der tijd gesloten. Binnen de gemeente Valkenburg aan de Geul wordt nog mergel gewonnen bij Geulhem en Berg en Terblijt. Aan de bloeitijd van de kalksteenwinning, vroeger een gewild bouw materiaal, meststof en metselspecie, herinneren de uitgebreide gangenstelsels, onder meer aanwezig tussen Meerssen (gemeente Meerssen) en Schin op Geul en in het gebied Valkenburg-Sibbe-Scheulder en de verlaten kalksteengroeven.

De industriële activiteiten in de gemeente stonden in de periode 1850-1940 niet op hoog niveau. Zij bleven beperkt tot enkele, op basis van waterkracht draaiende, takken van nijverheid.

De toeristische sector, zal gezien de gevolgen van de diverse nederzettingen, behandeld worden in hoofdstuk vijf.

4. Infrastructuur

4.1 Wegen

In de eerste helft van de negentiende eeuw kende de gemeente Valkenburg aan de Geul een weinig ontwikkeld wegennet. Van west naar noord werd de gemeente doorkruist door twee wegen van enig belang. Vanuit Maastricht liep via Houthem, St. Gerlach en de kern Valkenburg de weg naar Heerlen. Eveneens vanuit Maastricht liep, via Valkenburg, de weg naar Aken.

Daarnaast bestond binnen de gemeente een netwerk van verbindingen tussen de diverse kernen en tussen de kernen en de landerijen.

Rond 1850 waren in deze situatie geen veranderingen opgetreden. In 1935 bestond de enige belangrijke ontwikkeling uit de verbeteringen van de vanouds bestaande verbindingswegen.

4.2 Waterlopen

De gemeente Valkenburg aan de Geul wordt van west naar noord doorstroomt door de Geul, de voornaamste zijrivier van de Maas. Door het grote verval heeft de sterk meanderende Geul het karakter van een bergstroom. De regelmatige stijgingen van het water veroorzaken overstromingen.

4.3 Spoorlijnen en tramlijnen

In de jaren 1846-1853 werd in opdracht van de "Aken-Maastrichtsche Spoorweg. Maatschappij" in de gemeente Valkenburg aan de Geul een spoorwegverbinding aangelegd. Het tracé volgde grotendeels de dalen van de Maas en Geul via Meerssen, Valkenburg en Schin op Geul. Stations werden gebouwd bij de kernen Valkenburg, Houthem-St. Gerlach en Schin op Geul.

5. De gemeente Valkenburg aan de Geul

5.1 Valkenburg

Valkenburg is een, in Nederland, zeldzaam voorbeeld van een nederzetting, die ontstond aan de voet van een op een berg gelegen burcht. De oude, vroeger geheel ommuurde, stadskern is nog steeds herkenbaar tussen de Geul en de oude weg langs de heuvel. Hoofdas in dit deel is de Grotestraat. In de negentiende eeuw onderging het stadje ingrijpende veranderingen, veroorzaakt door twee, onderling samenhangende, ontwikkelingen, te weten de aanleg van de spoorlijn Maastricht-Aken en de opkomst van het toerisme in het Zuid-Limburgse heuvelland.

Aanvankelijk was het toerisme sterker verspreid over het Geuldal. Nieuwe bebouwing in de vorm van hotels en pensions uit de tweede helft van de negentiende eeuw kan dan ook, behalve in Valkenburg, worden aangetroffen in enkele kleinere kernen. Valkenburg ontwikkelde zich echter al snel tot centrum van deze nieuwe sector.

In 1935 had de toenmalige gemeente Valkenburg 664 inwoners. In 1866 was dit aantal gestegen tot 850. De jaren 1899 en 1909 zagen stijgingen tot respectievelijk 1314 en 1484 inwoners. De groei van de kern Valkenburg speelde zich in de periode 1850-1940 voornamelijk af tussen het oude stadje en de spoorlijn. Belangrijke ader was de eveneens nieuw aangelegde Nieuwe Weg, waarlangs voornamelijk villa's werden gebouwd.

Daarnaast nam de lintbebouwing langs de wegen naar Meerssen-Maastricht en naar Wijlre toe. De kernen Neerhem en Broekhem gingen hierdoor deel uitmaken van de kern Valkenburg.

5.2 De ontwikkeling van het toerisme liet in de periode 1850-1940 eveneens zijn sporen na in de kernen binnen de toenmalige gemeente Houthem. In 1835 telde de gemeente, met de kernen Broekhem, Geulhem, Strabeek, St. Gerlach en Houthem 732 inwoners. In 1868 was het getal gegroeid tot 800, in 1899 wederom tot 1244 en in 1909 bedroeg het 1503. De kernen binnen de gemeente ontstonden als lineaire nederzettingen langs de verbindingsweg naar Maastricht. Oorspronkelijk hadden de kernen vrijwel uitsluitend een agrarisch karakter. De bebouwing bestond dan ook grotendeels uit boerderijen.

Ondanks de aanzienlijke groei in de periode 1850-1940 bleef het lineaire karakter van de kernen gehandhaafd. Wel gingen ze deel uitmaken van een doorlopende lintbebouwing vanuit Valkenburg.

5.3 Rond 1850 bevatte de toenmalige gemeente Berg en Terblijt de kernen Berg, Terblijt, Vilt en Houthemmerberg. Het inwonertal bedroeg 875, een groei van ongeveer 150 personen ten opzichte van 1835.

De kern Berg ontstond rond 1850 uit bebouwing langs enkele zuid-noord lopende wegen tussen de weg Maastricht-Aken en de Geul. De overige kernen waren destijds gering van omvang en bevatten slechts enige lintbebouwing langs wegen van weinig belang. In de periode 1850-1940 vond enige

groei plaats. Deze groei werd gereflecteerd in de inwonertallen. In 1899 telde de gemeente 1279 inwoners, in 1909 was dat aantal gegroeid tot 1366. In het jaar 1935 had de gemeente 2337 inwoners. De kern Berg onderging in het tijdvak 1850-1940 enige veranderingen. Nieuwe bebouwing ontstond voornamelijk tussen de oude kern en de rijksweg vanuit Maastricht. Hierdoor verschoof het zwaartepunt van de kern in zuidelijke richting. Enige verdichting binnen de bestaande structuur vond plaats in de kernen Vilt en Houthemmerberg. Tussen deze dorpjes en Berg nam de lintbebouwing toe. In Terblijt valt slechts een zeer geringe toename van bebouwing binnen de bestaande structuur te ontdekken.

- 5.4 De gemeente Oud-Valkenburg, bestaande uit de kernen Oud-Valkenburg, Sibbe en IJzeren, telde in 1935 544 inwoners. In 1866 bedroeg het inwonertal 625. In de jaren 1899 en 1969 had de gemeente respectievelijk 753 en 898 inwoners. In 1935 was het aantal gegroeid tot 1303. De kernen hadden vanouds een overwegend agrarisch karakter en bestonden rond 1850 uit lintbebouwing langs enkele interlokale wegen. Tussen 1850 en 1940 maakten vooral de dorpen Sibbe en IJzeren een aanzienlijke groei door. In Sibbe namen de uitbreidingen van de bebouwing de vorm van verdichtingen binnen de bestaande structuur aan. Hetzelfde geldt voor IJzeren. Toename van de lintbebouwing had het vrijwel geheel aan elkaar groeien van beide kernen tot gevolg. De groei van de kern Oud-Valkenburg was zeer gering en bestond slechts uit wat nieuwe lintbebouwing langs de weg vanuit Valkenburg naar Aken.
- 5.5 Schin op Geul, tot de gemeentelijke herindeling van 1981 een zelfstandige gemeente, bestond uit de dorpen Schin op Geul, Opscheumer en Walem. In 1835 had de gemeente 353 inwoners. In 1866 waren het er 450, in 1899 1172 en in 1909 1260. Belangrijkste kern binnen de gemeente was vanouds Schin op Geul, een lineaire nederzetting langs de weg die vanuit Valkenburg aansloot op de verbinding Valkenburg-Aken. De spoorlijn Maastricht-Aken loopt aan noordelijke zijde langs het dorp. Vergelijking van kaartmateriaal uit de jaren 1866 en 1935 toont dat Schin op Geul in de tussenliggende periode slechts zeer geringe uitbreidingen tussen oude kern en spoorlijn onderging. Ook Walem groeide nauwelijks. Enige nieuwe lintbebouwing ontstond langs de weg tussen Walem en Schin op Geul. De kern Opscheumer wordt op de topografische kaart uit 1935 niet meer vermeld.
- 5.6 De gemeente Strucht bevatte de kernen Strucht en Geleende. Het inwonertal bedroeg in 1835 276. In 1866 waren er 350 inwoners. De kern Strucht bestond uit lintbebouwing langs de weg Maastricht-Aken. De lineaire structuur van de nederzetting veranderde tussen 1850 en 1940 niet. Wel vond enige lintbebouwing plaats en nam de lintbebouwing in de richting van Oud-Valkenburg toe. De panden die rond 1850 het gehucht Geleende vormden, bestonden rond 1935 nog steeds. De naam "Geleende" was echter van de kaart

verdwenen.

- 5.7 Verspreide bebouwing kwam in de periode 1850-1940 binnen het grondgebied van de huidige gemeente Valkenburg aan de Geul nauwelijks voor. Bovendien enkele geïsoleerd gesitueerde boerderijen was de bebouwing geconcentreerd in de in de voorafgaande besproken kernen.

Tenslotte dient nog enige aandacht besteed te worden aan de ontwikkeling van de gemeente Valkenburg aan de Geul na 1940. Deze ontwikkeling vertoont een nauwe samenhang met de voortdurende groei van het toerisme. Vooral het aanzien van de wat grotere kernen, zoals Valkenburg, Schin op Geul en Berg en Terblijt werd in toenemende mate bepaald door de toeristische voorzieningen. Daarnaast ontstonden in diverse kernen nieuwe woonwijken ten bate van mensen die in de steden werken, maar er de voorkeur aan geven "buiten" te wonen.

De kleine kernen, met een van oorsprong agrarisch karakter, ondergingen de invloed van het massatoerisme in geringer mate. Daardoor kon het oorspronkelijke karakter van de dorpjes en de agrarische functie van de bebouwing grotendeels bewaard blijven.

6. Conclusie

6.1 De kern Valkenburg is een plaats met een tweeledig karakter. Enerzijds wordt het beeld bepaald door het in het algemeen goed bewaard gebleven historisch beloop van de wegen en waterlopen, de schaal en eenheid qua vorm en kleur van de bebouwing en de restanten van muren en torens, de stadspoorten, de burchtruïne en diverse andere zeventiende en achttiende eeuwse gebouwen in smalle veelal bochtige straatjes met kleine panden. Eveneens zeer interessant zijn de vele hotels en villa's uit de late negentiende en vroege twintigste eeuw.

Anderzijds heeft Valkenburg en in mindere mate haar omgeving in de periode 1850-1940 veel veranderingen moeten ondergaan door de functie van de streek als toeristencentrum. Dit uitte zich met name in de bouw van vooral winkels, kantoren, horecazaken en hotels was. Het is dan ook des te opmerkelijker dat de aard van de bebouwing en het bebouwingspatroon van het stadje redelijk gaaf bewaard en herkenbaar gebleven zijn.

6.2 Naar aanleiding van het verrichte veldwerk dienen omtrent de gemeente Valkenburg a/d Geul de volgende opmerkingen de gemeentebescrijving af te ronden.

Opgrond van de specifiek plaatselijke ontwikkelingen, met name in de toeristische en "Kur-Ort" sfeer werd aan de volgende gebieden een bijzondere kwalificatie verleend (voor de ligging zie bijgaande kaarten):

1) Het gebied dat begrensd wordt door, c.q. gelegen is aan de Nieuweweg, Geneindestraat, Broekhem (tot aan de Koningswinkelstraat), Wehryweg en Stationsstraat. Het betreft een gebied dat ontstond na de aanleg van de Nieuweweg in het derde decennium van de negentiende eeuw en waarvan de ontwikkeling in een stroomversnelling raakte na de voltooiing van de spoorlijn Aken-Maastricht in 1853. Binnen dit gebied zijn de meeste villa's en verschillende grotere hotels te vinden.

2) Walramplein. Ofschoon de diverse hotels aan dit plein in de loop der tijd aanzienlijk zijn gemoderniseerd heeft het geheel, als gevolg van het ontstaan in 1887 en de invulling van de bebouwing van met name hotelaccommodatie, een bijzondere waarde als toeristische biotoop.

3) Neerhem. Het betreft hier een lintbebouwing langs de uitvalsweg in de richting Vaals uit de periode ca. 1890-1940. Naast woningen wordt het aanzien van de straat in belangrijke mate bepaald door het hotelwezen. Als hoogtepunt geldt het Parkhotel Rooding dat dit bijzondere gebied aan de oostzijde afsluit.

4) Geulhem. Evenals het Walramplein is hier sprake van een toeristische biotoop. Opmerkelijk is dat het hier een ver van de bebouwde kom afgelegen concentratie van hotels betreft, oorspronkelijk gelegen in een gebied met veel natuurschoon en rust, nabij de grotwoningen die ook in het begin van de eeuw reeds als toeristische bezienswaardigheid golden.

Opmerkelijk, maar geen bijzonder gebied in het kader van de historische ontwikkeling van Valkenburg, zijn de twee

groepen arbeiderswoningen uit het begin van de jaren twintig. Deze woningen zijn gelegen in de kern Valkenburg aan de Hekerbeekstraat, Herkenbroekerweg en St. Nicolaasstraat en in de kern Schin op Geul aan de Grachtstraat.

Typerende gebouwen in Valkenburg zijn de villa's, welke hoofdzakelijk buiten de kern in de richting van Broekhem werden gebouwd, en de hotels die zowel binnen als buiten de kern in ruime mate in de bebouwing vertegenwoordigd zijn. Tijdens de jaren dertig vindt een opvulling in de kern van Valkenburg en in het gebied tussen het oude stadje en de villa- en hotelconcentratie uit de periode van rond de eeuwwisseling plaats.

In Berg vindt tijdens de te inventariseren periode een verschuiving van de bebouwing in zuidelijke richting plaats; namelijk vanaf de oude kern tot aan de Rijksweg Maastricht-Valkenburg. Deze ontwikkeling vindt zijn voltooiing in 1933 als langs de genoemde Rijksweg een nieuwe kerk wordt gebouwd en de uitbreiding daarmee een eigen verzorgingscentrum krijgt.

Grotere bebouwingsconcentraties uit de periode 1850-1940 zijn eveneens te vinden in de plaatsen Houthem-St.Gerlach en Schin op Geul. In beide plaatsen is een niet geringe agrarische component in de bebouwing aanwezig. In Houthem-St.Gerlach is daarnaast hoofdzakelijk sprake van bebouwing in de vorm van woonhuizen, terwijl in Schin op Geul het toeristische accent in de bebouwing sterker naar voren komt. Naast Valkenburg hebben ook Houthem-St. Gerlach en Schin op Geul opmerkelijke spoorwegstations.

De diversificatie in de bebouwing te Valkenburg, Berg, Houthem-St.Gerlach, Schin op Geul en in veel mindere mate ook Vilt werd veroorzaakt door de ligging van deze nederzettingen aan belangrijke verkeerswegen. Geheel anders ontwikkelden zich de meer afgelegen buurtschappen Terblijt, Sibbe, IJzeren en Walem tijdens de onderhavige periode. In deze nederzettingen is de agrarische bebouwing prominent aanwezig. Ook in Vilt is sprake van een belangrijk bestanddeel agrarische bebouwing, ofschoon het totaalbeeld, als gevolg van de aanwezigheid van de Rijksweg meer diffuus is. Op grond van de aanwezigheid van deze belangrijke verkeersverbinding mocht een meer gedifferentieerde bebouwing verwacht worden. Waarschijnlijk als gevolg van de aantrekkelijke uitstraling van het nabijgelegen Valkenburg heeft de kern in overwegende mate het agrarische karakter weten te behouden en is geen specifieke woonkern geworden.

De laatste bijzonderheid betreft het in de gemeente specifieke bouwmetaal mergel. Gedurende een groot deel van de MIP-periode gold de mergel als belangrijkste bouwmetaal. Een kentering in het gebruik van mergel viel, met name bij woonhuizen, te constateren na de Eerste Wereldoorlog. Vanaf deze tijd werd baksteen gebruikt.

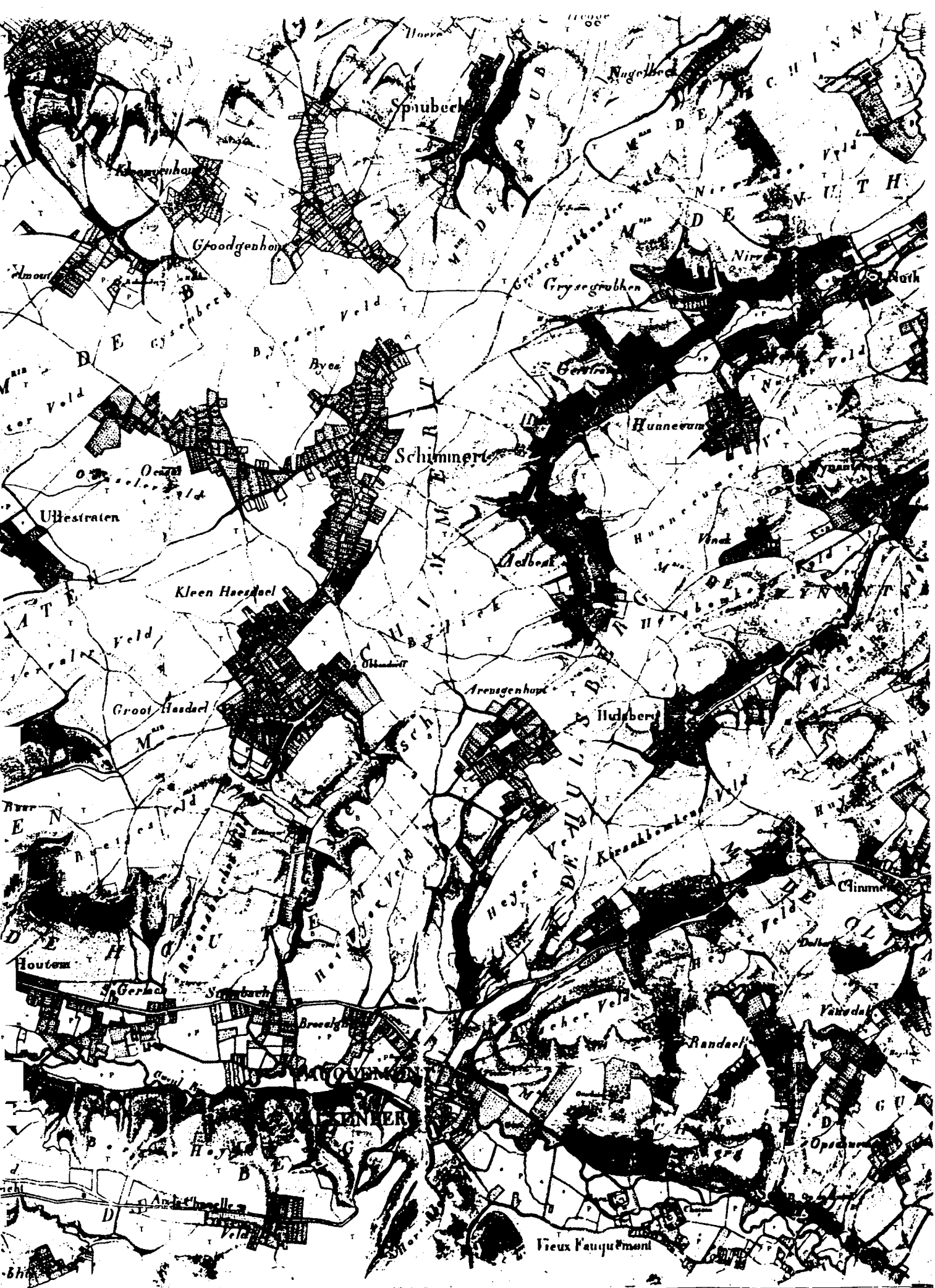
Literatuurlijst

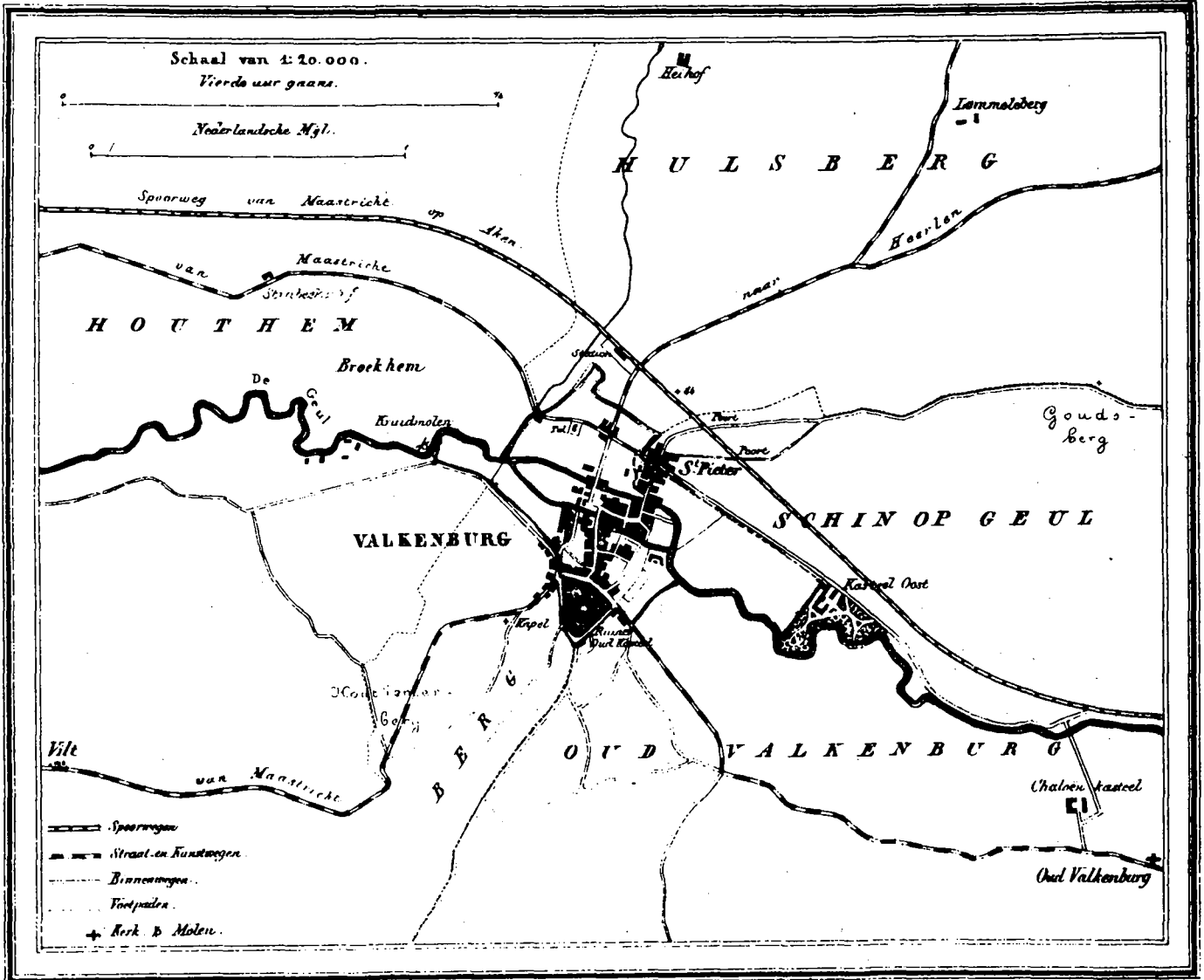
1. H. Blankenberge/K. Taselaar, Historisch reisboek voor Nederland, Bussum 1983.
2. Dr. Jr. W.H. Diemont, "De bescherming van het krijtland langs het Geuldal tussen Gulpen en Valkenburg", in Natuur en Landschap, Jrg. 13 nr.1, Amsterdam.
3. R. Dijksterhuis, Spoorwegtracering en stedenbouw in Nederland. Historische analyse van een wisselwerking. De eerste eeuw 1840-1940, Delft 1984.
4. Dorp en stad in Limburg, Zutphen 1981.
5. Het landschap van Zuid-Limburg. Historisch-Geografisch Tijdschrift 1987, nr. 1-2, Utrecht 1987.
6. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg, Maasbree 1981.
7. Limburg in vogelvlucht, Venlo/Leeuwarden.
8. Lijst van Nederlandse gemeenten, 's Gravenhage 1988.
9. M. Meerman, De watermolens van Valkenburg aan de Geul, Kerkrade 1985.
10. Molens in Limburg. Bijlage, behorende bij het verslag over de toestand der waterstaatswerken C.A., onder beheer of toezicht van de provincie Limburg over het jaar 1957, Maastricht 1957.
11. J. Renes, De geschiedenis van het Zuid-Limburgse cultuurlandschap, Assen/Maastricht 1988.
12. Stads- en dorpsgezichten in Limburg. Provinciale Planologische Dienst in Limburg, 1984.
13. Drs. J.C.J.M. Starman, Inventarisatie industriële archeologie Limburg. Onroerende objecten, Maastricht 1988.
14. Drs. A. Steegh, Monumenten Atlas van Nederland. 1100 Historische Nederzettingen in kaart, Zutphen 1985.
15. Streekplan Zuid-Limburg. 3 Dln. S.L. 1987.
16. J. Th.M. de Win, "Kastelen" in Limburg, Hoensbroek 1975.

Kaartmateriaal

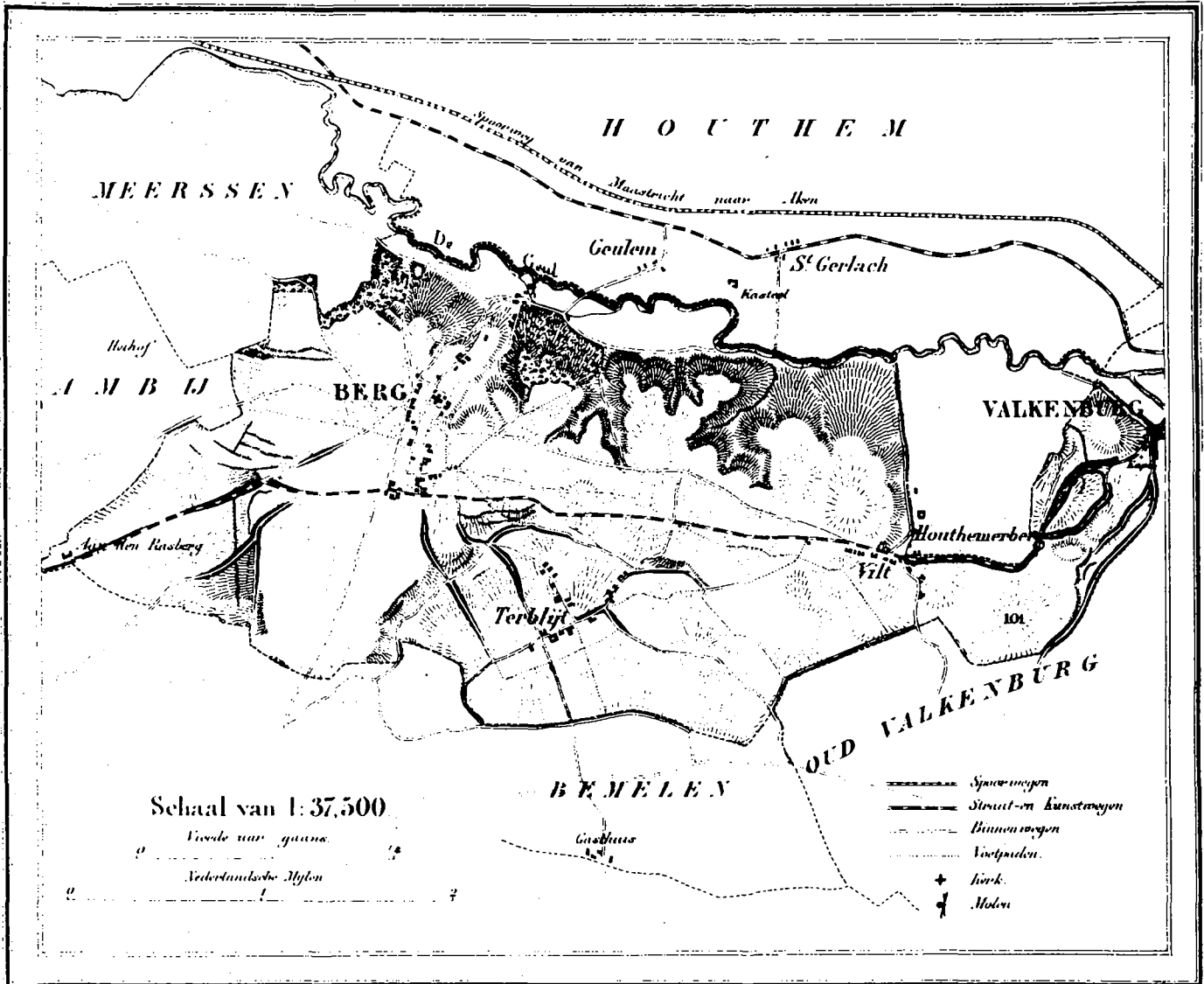
1. Tranchotkaart nr. 73
Rekem 1803-1820
1:25.000
2. Kaarten uit J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg
- Berg en Terblijt 1866
1:37.500
- Houthem 1868
1:37.500
- Oud-Valkenburg 1866
1:25.000
- Schin op Geul 1866
1:25.000
- Strucht 1866
1:25.000
- Valkenburg 1866
1:20.000
3. Topografische kaart nr. 766
Valkenburg 1935
1:25.000
4. Kaart gemeente Valkenburg aan de Geul 1982
1:10.000

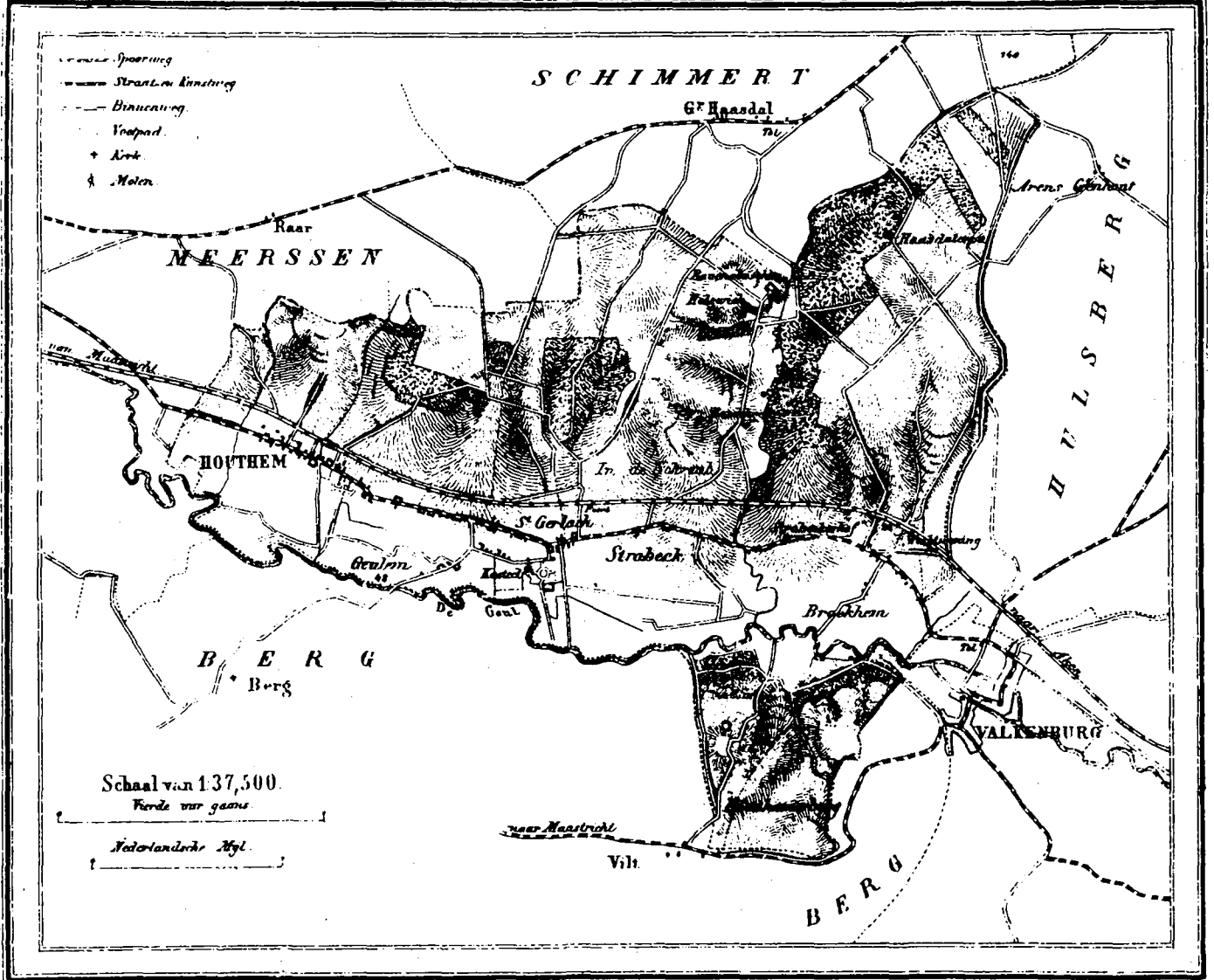

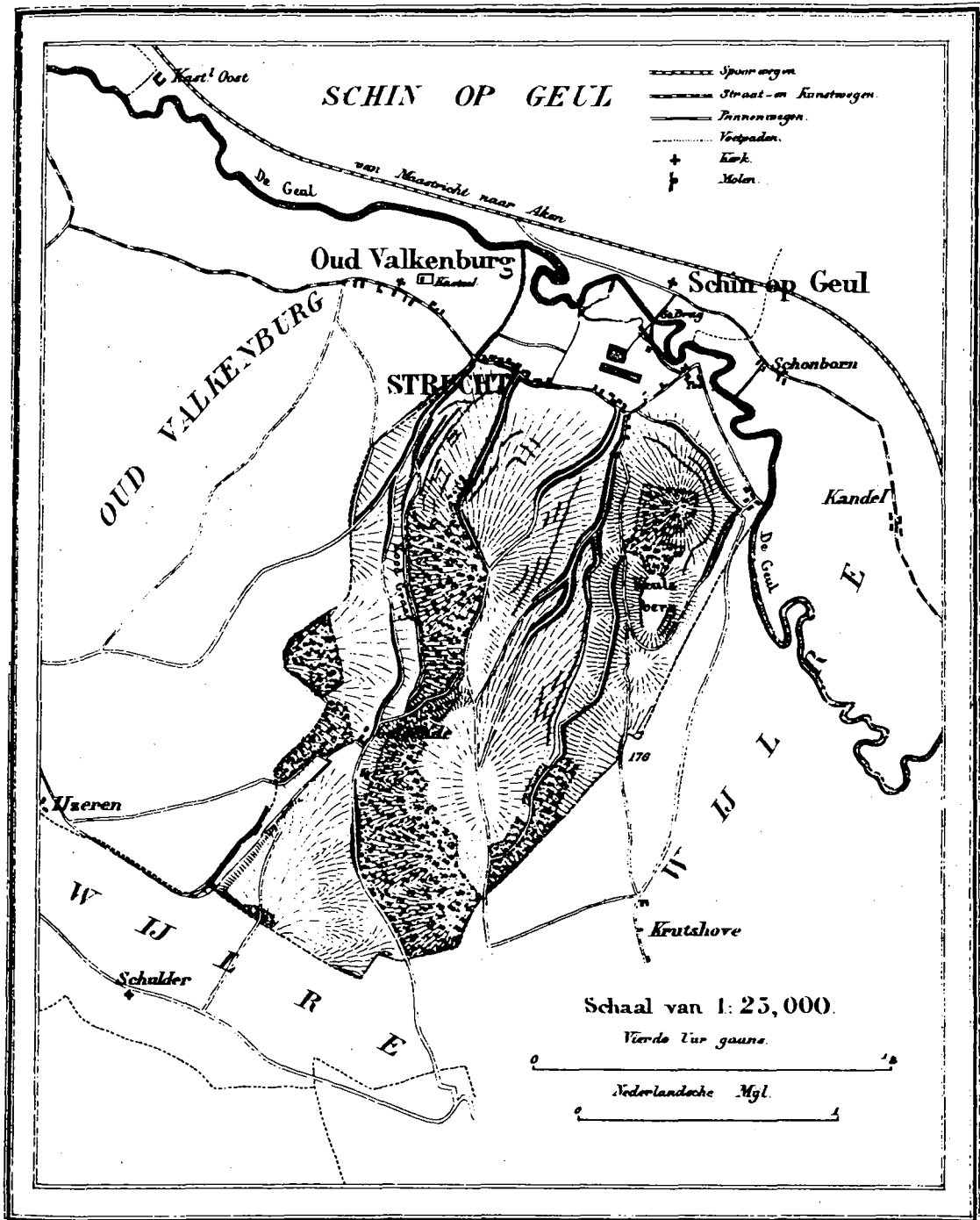

Uitgave van Hago - Surinagar te Leeuwarden

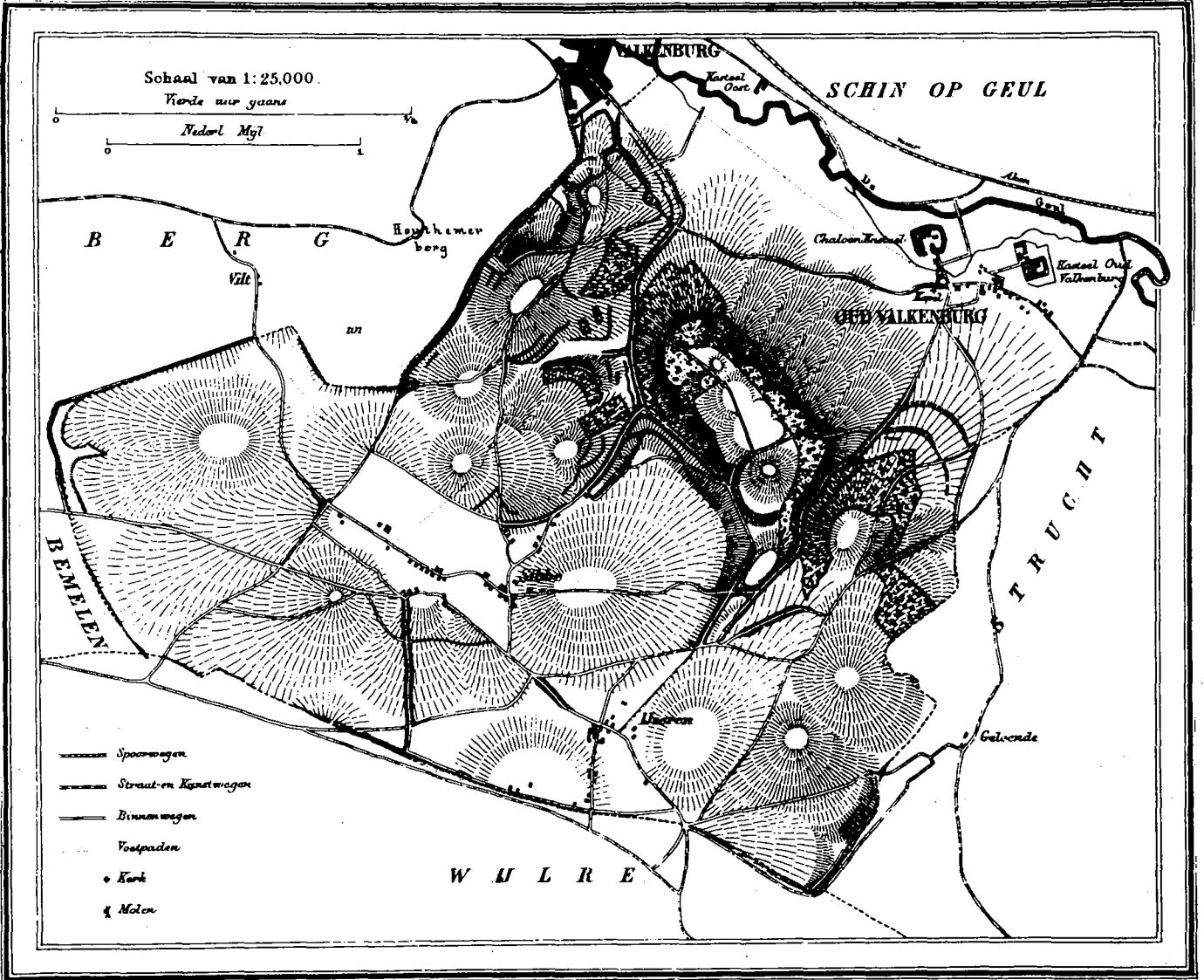
794 Bunders 875 Inwoners (1902) 1279

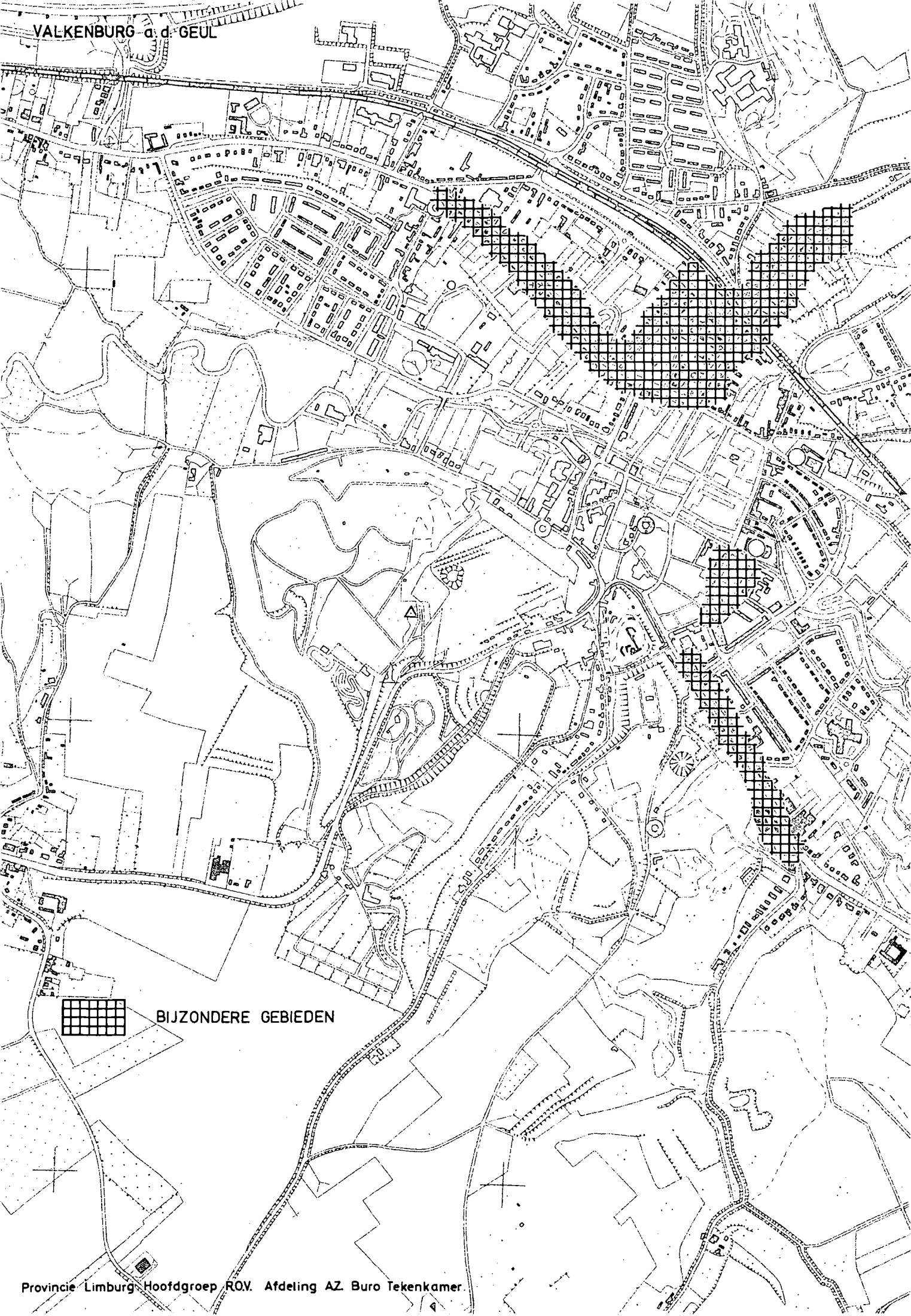

Uitgave van Hago Swinger te Leeuwarden.

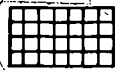
303 Bunders. 350 Inwoners

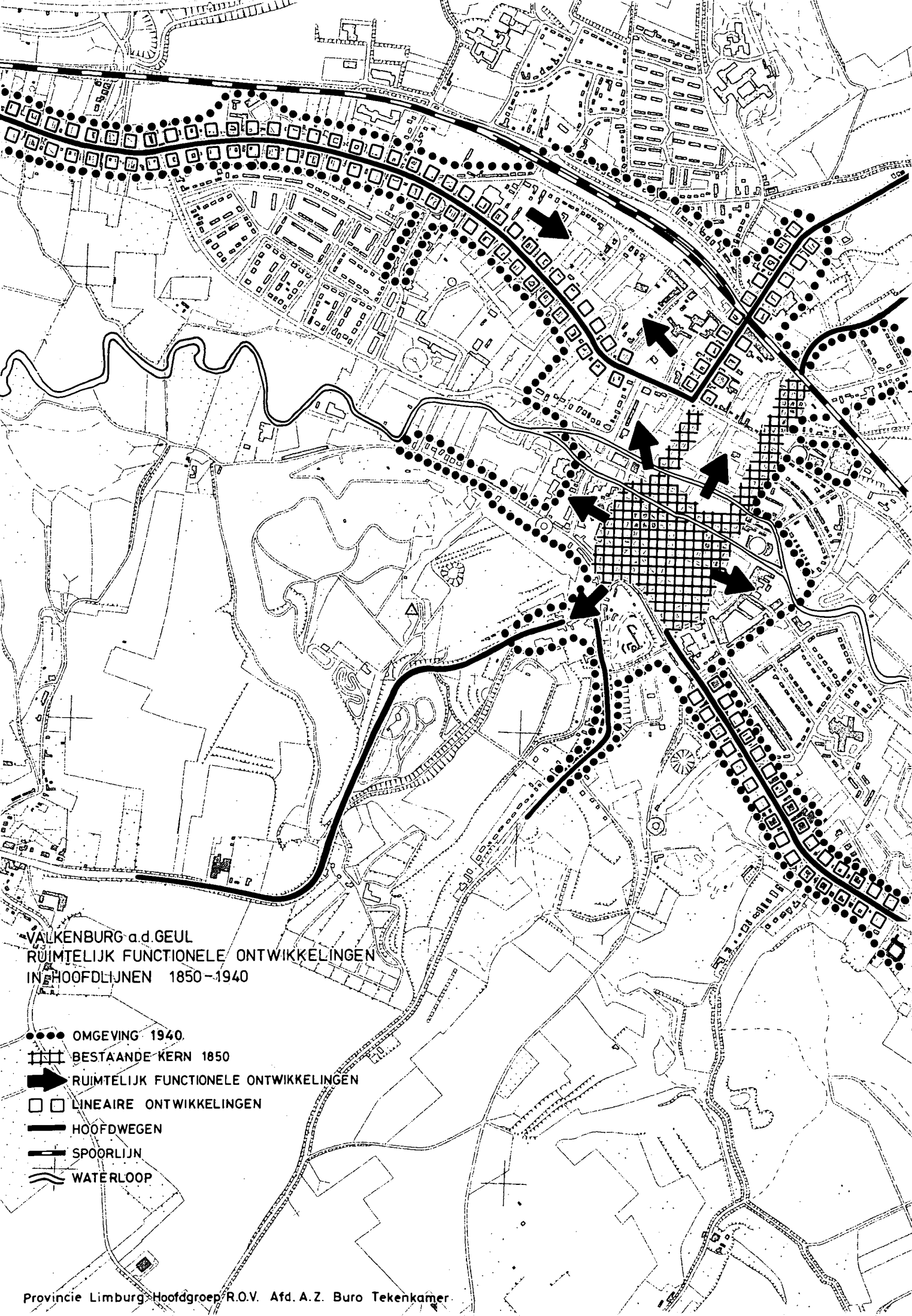

BIJZONDERE GEBIEDEN

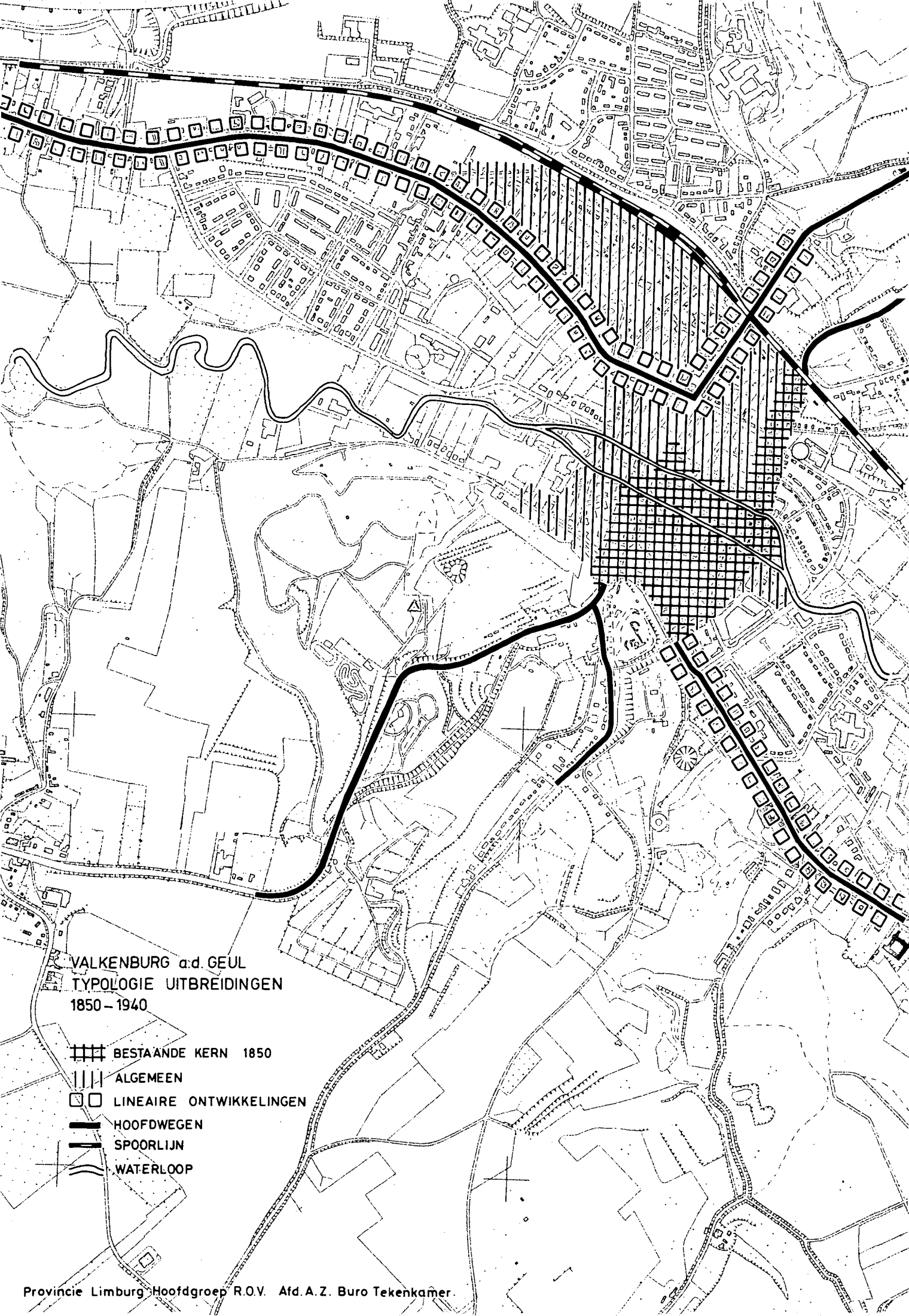

VALKENBURG a.d. GEUL
 RUIMTELIJK FUNCTIONELE ONTWIKKELINGEN
 IN HOOFDLIJNEN 1850-1940

- OMGEVING 1940
- ▣▣▣▣ BESTAANDE KERN 1850
- ➔ RUIMTELIJK FUNCTIONELE ONTWIKKELINGEN
- LINEAIRE ONTWIKKELINGEN
- HOOFDWEGEN
- SPOORLIJN
- ~ WATERLOOP

VALKENBURG a.d. GEUL
 TYPOLOGIE UITBREIDINGEN
 1850 - 1940

- ||||| BESTAANDE KERN 1850
- ||||| ALGEMEEN
- □ LINEAIRE ONTWIKKELINGEN
- HOOFDWEGEN
- SPOORLIJN
- ~ WATERLOOP